

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อขยายพันธุ์เพิ่มจำนวนพืชสกุลเปราะและสกุลหงส์เหินชนิดหายากที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วยเทคนิคเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อโดยใช้หน่ออ่อน รวม 4 ชนิด ได้แก่ เปราะราศี (*Kaempferia larsenii* Sirirugsa) ว่านลาววัลย์ (*K. laotica*) กระทือกัมพูชา (*Globba cambodensis*) และกระทือพระยาวินิจ (*G. winitii*) ผลการวิจัยพบว่า

เปราะราศี ที่เพาะเลี้ยงบนอาหารสูตร MS ที่เติมฮอร์โมน TDZ 0.5 มก/ล ร่วมกับ IAA 0.5 มก/ล สามารถชักนำให้มีจำนวนยอดเฉลี่ยมากที่สุด 4.00 ยอด/ชิ้นส่วนพืช และอาหารสูตร MS ที่เติมฮอร์โมน TDZ 3 มก/ล ร่วมกับ IAA 0.5 มก/ล สามารถชักนำให้มีจำนวนรากเฉลี่ยมากที่สุด 7.80 ราก/ชิ้นส่วนพืช การเพาะเลี้ยงหน่ออ่อนแบบไม่ผ่าครึ่งในอาหารแข็งสามารถชักนำให้มีจำนวนยอดเฉลี่ยมากกว่าการเพาะเลี้ยงโดยใช้หน่ออ่อนแบบไม่ผ่าครึ่ง เมื่อย้ายต้นเปราะราศีปลูกในธรรมชาติ พบว่า เปราะราศีมีอัตราการรอดชีวิต 100% และมีการเจริญเติบโตได้ดีในวัสดุปลูกที่เป็นทราย

ว่านลาววัลย์ ที่เพาะเลี้ยงบนอาหารสูตร MS ความเข้มข้น 0.75 เท่า ที่เติมฮอร์โมน NAA 0.5 มก/ล ร่วมกับ TDZ 4.0 มก/ล สามารถชักนำให้มีจำนวนยอดเฉลี่ยมากที่สุด 3.10 ยอด/ชิ้นส่วนพืช และอาหารสูตร MS ความเข้มข้น 0.75 เท่า ที่เติมฮอร์โมน NAA 0.5 มก/ล ร่วมกับ BA 0.5 มก/ล สามารถชักนำให้มีจำนวนรากเฉลี่ยมากที่สุด 9.90 ราก/ชิ้นส่วนพืช เมื่อเปรียบเทียบการเพาะเลี้ยงบนอาหารแข็งและอาหารเหลว พบว่า หน่ออ่อนว่านลาววัลย์ที่เพาะเลี้ยงในอาหารเหลวสูตร MS ที่เติมฮอร์โมน BA 1 มก/ล ร่วมกับ NAA 0.1 มก/ล สามารถชักนำให้มีจำนวนยอดเฉลี่ยมากกว่าที่เพาะเลี้ยงในอาหารแข็ง

กระทือกัมพูชา ที่เพาะเลี้ยงบนอาหารสูตร MS เติมฮอร์โมน TDZ 0.5 มก/ล สามารถชักนำให้มีจำนวนยอดเฉลี่ยมากที่สุด 10.40 ยอด/ชิ้นส่วนพืช ส่วนกระทือพระยาวินิจ ที่เพาะเลี้ยงบนอาหารสูตร MS เติมฮอร์โมน BA 4 มก/ล สามารถชักนำให้มีจำนวนยอดเฉลี่ยมากที่สุด 8.10 ยอด/ชิ้นส่วนพืช และอาหารสูตร MS ที่เติมฮอร์โมน BA 1 มก/ล สามารถชักนำให้มีจำนวนรากเฉลี่ยมากที่สุด 41 ราก/ชิ้นส่วนพืช โดยสรุป งานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จในการเพาะขยายพืชหายากสกุลเปราะและหงส์เหินจำนวน 4 ชนิดเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ การอนุรักษ์ พืชที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ ขมิ้น โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช

Abstract

The main objective of this study was to propagate four rare plant species using young buds as explants via tissue culture technology. These plants are *Kaempferia larsenii* Sirirugsa, *K. laotica*, *Globba cambodgensis* and *G. winitii*. The results showed that *K. larsenii* Sirirugsa had the highest shoot number of 4 shoots/explant on MS medium supplemented with 0.5 mg/l TDZ and 0.5 mg/l IAA, and had the highest root number of 7.80 roots/explant on MS medium supplemented with 3 mg/l TDZ and 0.5 mg/l IAA. Cutting shoot bud into half cultured on solid MS medium gave higher shoot numbers than using non-cut explants. In addition, when plantlets were transplanted into the field, 100 survival rate on sand as growing substrate was obtained. For *K. laotica*, 0.75x MS medium added with 0.5 mg/l NAA and 4.0 mg/l TDZ gave the highest shoot number of 3.10 shoots/explant and 0.75x MS added with 0.5 mg/l NAA and 0.5 mg/l BA gave the maximum root number of 9.90 roots/explant. Using MS liquid culture added with 1 mg/l BA and 0.1 mg/l NAA gave better performance in shoot induction than using solid media. *G. cambodgensis* showed the highest number of multiple shoot (10.40 shoots/explant) on MS medium added with 0.5 mg/l TDZ, while *G. winitii* had the highest number of multiple shoot (8.10 shoots/explant) on MS media added with 1 mg/l BA and produced 41 roots/explant. In conclusion, this research successfully propagated 4 rare plant species via tissue culture technology in the genus *Kaempferia* and *Globba* for conservation and sustainable utilization.

Keywords : Tissue culture, conservation, rare plants, Plant Genetic Conservation Project